Jo‘raboyev Ilhomjon Botirali O‘g‘li
Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti
E-mail: jurabaevilhomjon11@gmail.com

INGLIZ DETEKTIV ASARLARIDA PERSONAJLAR NUTQI O‘ZIGA XOSLIGI VA ULARNING ZAMON HAMDA MAKON TALQINIDAGI BADIIY FUNKSIYASI

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.17196771

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot ingliz detektiv adabiyotida personajlar nutqi, zamon va makon kategoriyalarining badiiy-estetik funksiyasini tahlil qiladi. Detektiv janrning o‘ziga xosligi shundaki, syujetning rivojlanishi va dramatik kuchi aynan personajlar nutqi, voqea vaqtining izchilligi va makonning estetik talqiniga bog‘liq. Tadqiqotda A. Conan Doyle, A. Christie va G. Chesterton asarlari misol qilib keltirilib, nutqning qahramon xarakteri, ijtimoiy kelib chiqishi va psixologik holatini ochishda, shuningdek, syujet intrigasini kuchaytirishda o‘rni yoritilgan. Zamon va makon elementi esa jinoyatning sodir bo‘lgan vaqtini, tergov jarayonini va voqealar muhitini dramatik va badiiy jihatdan shakllantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot lingvopoetik, komparativistik va stilistik metodlar, shuningdek, narratologik tahlil yondashuvlariga tayangan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, ingliz detektiv janrida personaj nutqi, zamon va makonning uyg‘un ishlashi voqealarning mantiqiy izchilligi, dramatik kuchi va janrning estetik butunligini ta’minlaydi.

Kalit so‘zlar: ingliz detektiv adabiyoti, personaj nutqi, zamon va makon, badiiy-estetik funksiyalar, narratologiya, syujet, stilistika.

Kirish

Adabiyotshunoslikda detektiv janr o‘zining dinamik syujet qurilishi, murakkab voqea-hodisalar rivoji va kutilmagan yechimlari bilan alohida ilmiy qiziqish uyg‘otadi. Ingliz detektiv adabiyoti esa bu borada dunyo adabiy merosida yetakchi o‘rinlardan birini egallaydi. XIX asr oxiri va XX asr boshlaridan boshlab A. Conan Doyle, A. Christie, G. Chesterton kabi ijodkorlar tomonidan yaratilgan asarlar nafaqat badiiy yuksakligi, balki o‘quvchini voqea mantig‘iga chuqur jalb eta olish, shuningdek, ijtimoiy-madaniy hayotning turli qatlamlarini badiiy ifoda etish qobiliyati bilan ham ajralib turadi. Ushbu janrning o‘ziga xosligi shundaki, unda syujetning asosiy harakatlantiruvchi kuchi personajlarning nutqiy faoliyati, voqealar rivojida zamonning qat’iy va mantiqiy izchilligi hamda makonning estetik talqinida mujassamdir.

Detektiv asarlarda personaj nutqi alohida badiiy vazifani bajaradi. U nafaqat qahramonlarning shaxsiy xususiyatlarini, balki ularning ijtimoiy kelib chiqishi, kasbi, madaniy darajasi va psixologik kechinmalarini ham ochib beradi. Shu bois detektiv janrda dialog va monologlar faqat voqeani tasvirlash vositasi emas, balki tergov jarayonidagi muhim “dalil” sifatida ham xizmat qiladi. Personaj nutqi orqali yozuvchi o‘quvchini qahramonlarning ichki dunyosiga olib kiradi, ularning o‘zaro munosabatlarini yanada jonli va ishonarli tarzda ko‘rsatadi.

Zamon va makon kategoriyalari ham detektiv janrning badiiy-estetik mohiyatini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Vaqt voqealar mantig‘ini ochishda markaziy ahamiyat kasb etadi: jinoyatning qachon sodir bo‘lgani, qaysi vaqtda kimning qayerda bo‘lgani – syujetning dramatik kuchini belgilovchi asosiy unsurlardandir. Makon esa syujetning sirlilik darajasini oshirish, voqealar muhitini yaratish, shuningdek, qahramonlarning psixologik holatini ifodalashda alohida badiiy vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Ingliz detektiv adabiyotida yopiq makon (masalan, qotillik sodir bo‘lgan uy, mehmonxona yoki poyezd bo‘lagi) syujetni yanada qiziqarli va murakkablashtiruvchi vosita sifatida keng qo‘llanadi.

Mazkur tadqiqotda ingliz detektiv as-

arlarida personaj nutqining o‘ziga xos xususiyatlari, zamon va makonning badiiy talqini hamda ushbu uch omilning o‘zaro uyg‘unligi keng ko‘lamda tahlil qilinadi. Shuningdek, A. Conan Doyle va A. Christie kabi yozuvchilarning mashhur asarlari misolida nutq, zamon va makonning detektiv janr dramaturgiyasini shakllantirishdagi roli yoritiladi. Ushbu yondashuv nafaqat ingliz detektiv adabiyotining estetik tabiatini chuqurroq anglashga, balki zamonaviy adabiyotshunoslikda janr xususiyatlarini qayta talqin qilishga ham xizmat qiladi.

Tadqiqotni tashkil etilishi va usullari

Mazkur mavzuni tadqiq etish detektiv janr estetikasi va uning badiiy vositalarini yanada chuqurroq o‘rganishga imkon beradi. Shuningdek, ingliz adabiyotining jahon miqyosidagi nufuzini, uning milliy va universal qadriyatlar uyg‘unligini ochib berish uchun ham muhim ahamiyatga ega. Shu bois ingliz detektiv asarlarida personaj nutqi, zamon va makonning badiiy funksiyalarini o‘rganish zamonaviy adabiyotshunoslikning dolzarb masalalaridan biri sanaladi.

Mazkur tadqiqotning obyekti ingliz detektiv adabiyoti namunalarida uchraydigan badiiy matnlardir. Tadqiqot predmeti esa ushbu asarlarda personajlar nutqining o‘ziga xosligi, zamon va makon kategoriyalarining badiiy talqini hamda ularning o‘zaro uyg‘unligi hisoblanadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi — ingliz detektiv asarlarida personaj nutqining xususiyatlarini, zamon va makonning badiiy funksiyalarini aniqlash hamda ularning janr dramaturgiyasini shakllantirishdagi o‘rnini yoritishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: ingliz detektiv janrining nazariy va badiiy xususiyatlarini tahlil qilish; detektiv asarlarda personaj nutqining ijtimoiy va psixologik funksiyalarini ko‘rsatib berish; zamon va makon kategoriyalarining badiiy-estetik vazifalarini aniqlash; nutq, zamon va makonning o‘zaro uyg‘unligi orqali janr estetikasi shakllanishini tadqiq etish; A. Conan Doyle, A. Christie kabi ingliz yozuvchilari asarlari misolida nazariy mulohazalarni dalillash.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, unda ingliz detektiv asarlarida personaj nutqi, zamon va makon tushunchalari alohida emas, balki o‘zaro badiiy uyg‘unlikda ko‘rib chiqiladi. Bu yondashuv detektiv janr estetikasi va dramaturgiyasini yanada mukammalroq ochib berishga, shuningdek, ingliz adabiyotining o‘ziga xos badiiy-uslubiy tamoyillarini yangicha talqin qilishga imkon beradi.

Mazkur tadqiqot ingliz detektiv adabiyotini o‘rganishda zamonaviy adabiyotshunoslikning bir qator nazariy va metodologik yondashuvlariga tayangan. Jumladan:

Lingvopoetik tahlil – detektiv asarlarda personajlar nutqining badiiy-estetik vazifasini, nutq orqali qahramon xarakteri va syujet rivojidagi o‘rnini ochib berish uchun qo‘llanildi.

Komparativistik yondashuv – ingliz detektiv adabiyoti klassik namunalari o‘zaro qiyoslanib, personaj nutqi, zamon va makon talqinining turli yozuvchilar ijodida qanday namoyon bo‘lishi solishtirildi.

Stilistik tahlil – personajlarning individual nutqiy uslubi, dialog va monologlarning badiiy xususiyatlari, shuningdek, zamon va makon tasvirida qo‘llanilgan uslubiy vositalar tadqiq qilindi.

Narratologiya elementlari – voqealarning izchil rivojida zamon va makonning funksional roli, shuningdek, syujetdagi “sirli muhit”ni yaratishda vaqt va makonning qanday vazifa bajarishi tahlil qilindi.

Ushbu metodologik asoslar tadqiqotda personaj nutqi, zamon va makonning o‘zaro badiiy uyg‘unligini kompleks o‘rganish imkonini berdi.

Tadqiqotning natijalari va ularning muhokamasi

Detektiv janrda personajlarning nutqi nafaqat voqealarni tasvirlash vositasi, balki syujetning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida ham xizmat qiladi. Chunki jinoyatni ochish jarayonida qahramonlarning savol-javoblari, dalillarga munosabati, gumondorlarning izohi yoki guvohlarning bayonlari syujetning mazmuniy rivojini bel-

gilaydi. Shu bois detektiv asarlarda nutqning kommunikativ vazifasi birinchi o‘rinda turadi: u personajlar o‘rtasidagi axborot almashinuvini ta’minlaydi, voqealar ketma-ketligini ochib beradi va o‘quvchini izlanish jarayoniga jalb etadi.

Nutqning badiiy vazifasi esa yanada kengroqdir. U orqali yozuvchi qahramonning ijtimoiy kelib chiqishi, kasbi, psixologik xususiyatlari va dunyoqarashini ochib beradi. Masalan, A. Conan Doyle’ning mashhur qahramoni Sherlock Holmesning nutqi mantiqiy izchillik, qisqa va aniq dalillar bilan ajralib tursa, Dr. Watsonning bayonlari ko‘proq hissiy, kuzatuvchanlikka yo‘g‘rilgan bo‘ladi. Bu ikki xil nutq uslubi nafaqat personajlarning xarakterini ochadi, balki syujetning dramatik kuchini ham oshiradi.

Bundan tashqari, detektiv janrda personaj nutqi o‘ziga xos “badiiy dalil” funksiyasini ham bajaradi. Gumondorning nutqidagi chalkashliklar yoki guvohlarning bir-biriga zid fikrlari orqali yozuvchi o‘quvchini voqealarning asl mohiyatini anglashga undaydi. Shu jihatdan nutq detektiv asarning sirlilik darajasini kuchaytiradi va o‘quvchini faol tafakkur qilishga majbur etadi.

Demak, ingliz detektiv asarlarida personaj nutqi ikki tomonlama ahamiyat kasb etadi: bir tomondan, kommunikativ vosita sifatida syujetni oldinga siljitadi; ikkinchi tomondan, badiiy vosita sifatida obraz yaratadi, qahramonlarning ichki dunyosini ochadi va janrning estetik butunligini ta’minlaydi.

Detektiv janrda personajlarning nutqiy portreti qahramonlarning individual xarakterini ochib berishda eng muhim vositalardan biri hisoblanadi. Til vositalari orqali yozuvchi nafaqat qahramonning shaxsiy fazilatlarini, balki uning ijtimoiy kelib chiqishi, kasbiy faoliyati va dunyoqarashini ham namoyon etadi.

Personajning jamiyatdagi mavqei, oilaviy kelib chiqishi va tarbiyaviy muhitiga qarab nutq uslubi ham farq qiladi. Masalan, A. Conan Doyle’ning Sherlock Holmes obrazida ilmiy mantiq va analitik tafakkur nutq orqali yaqqol ko‘rinadi. U qisqa, aniq va dalillarga asoslangan gaplardan foydalanadi. Boshqa tomondan, xizmatkorlar, oddiy guvohlar yoki qishloq aholisi nutqida ko‘proq oddiy, hayotiy va hissiyotlarga boy ifodalar uchraydi. Bu farq o‘quvchiga qahramonlar orasidagi ijtimoiy tafovutlarni anglash imkonini beradi. Personajlarning kasbiy faoliyati ham nutq uslubida sezilarli darajada namoyon bo‘ladi. Masalan, tergovchi yoki shifokor qahramonlar nutqida professional terminlar, dalillash uslubi, rasmiy ohang ko‘proq qo‘llaniladi. Oddiy fuqarolar yoki xizmatkorlar esa kundalik muloqot tili vositalaridan foydalanadilar. Shu orqali yozuvchi ijtimoiy tabaqalarning til boyligi va nutq madaniyatini ko‘rsatadi.

Ingliz detektiv adabiyotida personajlarning kelib chiqishi yoki yashash muhiti nutqida tilning turli qatlamlari orqali ifodalanadi: dialekt – qahramonning geografik hududga mansubligini ko‘rsatadi. Masalan, Londonlik personajlar nutqida Cockney dialektiga xos elementlar paydo bo‘lishi mumkin; jargon – jinoyatchilar yoki maxsus guruhlar nutqida qo‘llanib, yashirin ma’no yoki kodli ifodalarni aks ettiradi. Bu jihat syujetni sirliligi va realistikligini oshiradi; arxaizmlar – tarixiy davrga oid detektivlarda o‘sha davr ruhini berish uchun qo‘llaniladi; zamonaviy so‘zlar – yangi davr detektivlarida voqealarning zamon bilan uyg‘unligini ko‘rsatadi, o‘quvchining qahramonlarga yaqinligini ta’minlaydi.

Shunday qilib, personajlarning nutqiy portreti detektiv asarda qahramonlarning ijtimoiy-madaniy maqomini, kasbiy faoliyatini va individual xususiyatlarini ochib beruvchi badiiy vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Ingliz detektiv asarlarida qahramonlararo dialoglar nafaqat voqealar rivojining asosiy mexanizmi, balki dramatik keskinlikni kuchaytiruvchi badiiy vosita sifatida ham maydonga chiqadi. Dialoglar orqali syujetda intriga yaratiladi, yashirin ma’lumotlar asta-sekin ochiladi va o‘quvchining qiziqishi doimiy ravishda ushlab turiladi. Ayniqsa, tergovchi va gumondor, jinoyatchi va qurbon yaqinlari, shuningdek, yordamchi personaj-

lar o‘rtasidagi suhbatlarda dramatik kuch eng yuksak darajada namoyon bo‘ladi.

Qahramonlararo suhbatlarda subyektiv nutq ohangi, pauzalar, kinoya, imo-ishoralarni ifodalovchi til vositalari muhim rol o‘ynaydi. Bu vositalar orqali muallif personajlarning ichki holatini, ularning o‘zaro ishonch yoki qarama-qarshilik darajasini ko‘rsatadi. Dialoglar odatda voqelikning murakkab qatlamlarini ochib beradi va o‘quvchini “haqiqiy jinoyatchi kim?” degan asosiy savolga tobora yaqinlashtiradi. Bundan tashqari, detektiv janrda dialoglarning dramatik kuchi kutilmagan burilishlar orqali ham kuchaytiriladi. Masalan, oddiy suhbat jarayonida birdaniga muhim dalil tilga olinishi yoki gumondorning o‘zini fosh qiluvchi so‘z ishlatib qo‘yishi butun syujetni yangi bosqichga olib chiqadi. Shu tariqa, dialoglar detektiv asarlarning badiiy butunligini ta’minlab, nafaqat syujet rivojiga xizmat qiladi, balki o‘quvchida kuchli emotsional ta’sir uyg‘otadi.

Ingliz detektiv janrining klassik namoyandalari – Artur Conan Doyle, Agatha Christie va Gilbert Keith Chesterton – nafaqat syujet qurilishi, balki personaj nutqining badiiy xususiyatlarini yoritishda ham o‘ziga xos uslub yaratgan adiblardir.

A. Conan Doyle asarlarida (xususan, Sherlock Holmes hikoyalari) qahramonlar nutqi ikki qutbda namoyon bo‘ladi: ilmiy-mantiqiy asoslangan Holmesning analitik nutqi va oddiy kitobxon psixologiyasiga yaqin, sodda va izchil Dr. Watsonning bayonlari. Bu ikki turdagi nutq bir-birini to‘ldirib, voqealarning dramatik kuchini oshiradi hamda o‘quvchini jinoyat sirlari ichiga yanada chuqurroq jalb etadi.

Agatha Christie romanlarida personajlarning nutqi turfa ijtimoiy tabaqalar va kasblarning til vositalari orqali aks etadi. U gumondorlar va guvohlarning suhbatlarida dialekt, jargon, kinoya va hazil elementlarini qo‘llash orqali murakkab insoniy munosabatlarni ochib beradi. Masalan, Poirot yoki Miss Marple ishtirokidagi asarlarda dialoglar nozik psixologik kuzatuvchanlik bilan qurilib, har bir personajning ijtimoiy kelib chiqishi va ichki dunyosini ifoda etadi.

G. Chesterton esa o‘zining Father Brown haqidagi hikoyalarida dialoglarni falsafiy hamda diniy ohangda boyitib, jinoyat voqealarini nafaqat tergoviy jarayon sifatida, balki axloqiy-estetik masala sifatida ham talqin qiladi. Uning personajlari o‘rtasidagi suhbatlar ko‘pincha allegorik va ramziy ma’nolarni ifodalaydi, bu esa detektiv janrni oddiy voqea tasviridan badiiy-falsafiy darajaga ko‘taradi. Umuman olganda, mazkur yozuvchilar asarlarida dialoglar va personaj nutqi o‘ziga xos lingvopoetik xususiyatlarga ega bo‘lib, ular orqali syujet dinamikasi, ijtimoiy-madaniy kontekst va zamon-makon talqini o‘z ifodasini topadi. Shu bois, detektiv janrning badiiy-estetik qimmati aynan nutqiy xususiyatlar tahlili orqali yanada chuqurroq anglash mumkin.

Detektiv janrda zamon kategoriyasi syujetning asosiy konstruktiv unsurlaridan biri sifatida xizmat qiladi. Jinoyatning sodir etilgan vaqti, tergov jarayonining davomiyligi, dalillarni topish va ularni bir-biriga bog‘lash bosqichlari — bularning barchasi voqealar ketma-ketligi va dramatik kuchni ta’minlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Vaqt nafaqat voqealar rivojini belgilaydi, balki o‘quvchining kuzatuvchanlik va tahliliy qobiliyatini ham sinovdan o‘tkazadi.

Ingliz detektiv asarlarida vaqt ko‘pincha ikki qutbda talqin qilinadi:

Obyektiv vaqt — jinoyatning aniq sanasi, vaqti, guvohlarning soatbay ko‘rsatmalari, tergov jarayonidagi xronologik dalillar. Bu usul o‘quvchini dalillar tizimini mantiqan bog‘lashga undaydi.

Subyektiv vaqt — personajlarning xotira, taassurot yoki aldanish asosida bergan ma’lumotlari. Ular voqealar ketma-ketligida chalkashlik tug‘dirib, sirni yanada murakkablashtiradi.

Masalan, A. Conan Doylening Sherlock Holmes hikoyalarida vaqtning daqiqabay aniqligi detektiv tahlilning asosi bo‘lsa, Agatha Christie romanlarida vaqt ko‘pincha qarama-qarshi guvohliklar orqali dramatik intriga yaratadi. Chesterton esa vaqtni

ko‘proq falsafiy kontekstda yoritib, jinoyatni abadiy axloqiy muammolar bilan bog‘laydi. Shu tariqa, vaqt kategoriyasi ingliz detektiv asarlarida nafaqat voqealarni tartibga soluvchi mexanizm, balki badiiy va psixologik kuchga ega estetik vosita sifatida ham talqin qilinadi.

Ingliz detektiv asarlarida tergov jarayonining samaradorligi ko‘p jihatdan vaqtning qanday segmentlanganiga bog‘liq. O‘tmish, hozirgi va kelajak o‘rtasidagi uzviy aloqadorlik jinoyatni ochishning asosiy mexanizmi sifatida namoyon bo‘ladi. O‘tmish jinoyatning sodir etilish vaqti, unga olib kelgan sabablar va motivlarni qamrab oladi. Muallif ko‘pincha retrospektiv usuldan foydalanib, qahramonlarning xotiralari, guvohlarning esdaliklari yoki dalillar orqali o‘quvchini jinoyatning ildizlariga qaytaradi.

Hozirgi zamon tergovchi faoliyati, dalillarni yig‘ish, so‘roq jarayonlari va qahramonlararo munosabatlarda aks etadi. Bu bosqichda vaqt o‘quvchi uchun eng dinamik va keskin dramatik kuchga ega bo‘ladi. Kelajak esa tergov natijasi, jinoyatchining fosh qilinishi yoki voqealarning kutilmagan burilishida namoyon bo‘ladi. Muallif bu segment orqali o‘quvchini “haqiqatga yetaklovchi” dramatik yakunga olib boradi. Masalan, Conan Doyle asarlarida o‘tmishdagi voqealar ko‘pincha Holmesning tahliliy mantiqi yordamida qayta tiklanadi, Christie romanlarida esa o‘tmishning turli guvohlar tilidan turlicha talqin qilinishi intriga kuchini oshiradi. Chestertonda esa vaqt segmentlari axloqiy-ruhoniy ma’noda uyg‘unlashib, jinoyatning sabablari va oqibatlari global falsafiy nuqtai nazardan baholanadi. Shunday qilib, detektiv asarlarda vaqtning segmentlanishi nafaqat syujet dinamikasini ta’minlaydi, balki o‘quvchini tahliliy fikrlash jarayoniga faol jalb etadi.

Detektiv janrning asosiy dramatik kuchi ko‘pincha vaqt kategoriyasi bilan chambarchas bog‘liq bo‘ladi. Vaqt nafaqat voqealar ketma-ketligini tartibga soladi, balki syujetdagi sir va intriganing ochilish mexanizmini ham belgilab beradi. Detektiv hikoya yoki romanlarda eng asosiy savollardan biri – jinoyatning aniq qachon ro‘y bergani. Jinoyatning sodir bo‘lgan vaqtini aniqlash orqali gumondorlar doirasi qisqaradi, tergovchi mantiqiy xulosalarga keladi va o‘quvchining diqqat-e’tibori doimiy ravishda ushlab turiladi. Masalan, Conan Doyle asarlarida vaqtning daqiqabay hisobga olinishi tergovning mantiqiy asosini tashkil etsa, Agatha Christie romanlarida bir xil voqeaga turli guvohlarning vaqt jihatidan qarama-qarshi ko‘rsatmalari intriga kuchini oshiradi. Detektiv janrda vaqtni badiiy vosita sifatida ishlatish orqali muallif o‘quvchini jinoyatning yashirin qatlamlariga olib kiradi. O‘tmishdagi hodisalarning hozirgi zamon bilan bog‘lanishi, vaqtning chalkashligi yoki noto‘g‘ri talqin qilinishi o‘quvchi uchun “mantiqiy jumboq” yaratadi. Shu jarayon orqali o‘quvchi ham tergovchi singari vaqtning izchil mantig‘ini tiklashga urinadi. Natijada vaqt detektiv syujetning asosiy kalit elementiga aylanadi: jinoyat sirini ochish ham, dramatik yakunga erishish ham vaqtni to‘g‘ri talqin etishga bog‘liq. Shu tarzda, detektiv janrda vaqtning narrativ funksiyasi nafaqat syujetni rivojlantiradi, balki o‘quvchini faol hamkorlikka jalb etib, uni qotillikning “sirli mexanizmi”ni izlab topishga undaydi.

Ingliz detektiv adabiyotida vaqt konstruksiyasi muallifning syujetni qanday tashkil qilishi va dramatik kuchni yaratishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Agatha Christie va Arthur Conan Doyle asarlarida vaqt elementlari turlicha ishlatilishi bilan ajralib turadi.

A. Conan Doyle hikoyalarida vaqtning izchilligi va aniqligi muhim ahamiyatga ega. Jinoyatning sodir bo‘lgan vaqti, guvohlarning soatbay ko‘rsatmalari va Holmesning mantiqiy xulosalari syujetni qat’iy kronologik doirada rivojlantiradi. Shu orqali o‘quvchi tergov jarayoniga ilmiy-analitik yondashuv bilan kirib boradi, voqealarni mantiqan bog‘laydi va sirni yechish jarayonini kuzatadi.

Agatha Christie romanlarida esa vaqt konstruksiyasi ko‘proq subyektiv va dramat-

ik effekt yaratishga yo‘naltirilgan. Masalan, guvohlarning o‘tmishdagi voqealarga turlicha munosabati, so‘zlashuvlarda yuzaga keladigan qarama-qarshi ko‘rsatmalar syujetga intriga kiritadi. Vaqtning chalkashligi o‘quvchini tergov jarayonida noaniqlik va qiziqish bilan ushlab turadi. Christie asarlarida ko‘pincha retroaktiv dalillar va flashbacklar orqali sir asta-sekin ochiladi, bu esa syujetning dramatik kuchini oshiradi. Shu tariqa, Conan Doyle va Christie asarlarida vaqt konstruksiyalari ikki xil strategiyani ifodalaydi: bir tomondan, Holmes hikoyalarida aniq, mantiqiy va kronologik izchillik ustuvor bo‘lsa, Christie romanlarida subyektiv, retroaktiv va dramatik effekt yaratish asosiy o‘rin tutadi. Bu qiyosiy tahlil ingliz detektiv janrida vaqtni badiiy vosita sifatida qo‘llashning turlicha metodlarini yanada aniqroq tushunishga imkon beradi.

Ingliz detektiv adabiyotida makon kategoriyasi voqealar muhitini yaratish va syujetning dramatik kuchini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Makon nafaqat voqealar sodir bo‘ladigan joy sifatida tasvirlanadi, balki u personajlarning psixologik holatini, ijtimoiy mavqeini va jinoyatning sirli xarakterini ochib beruvchi badiiy-estetik vosita sifatida xizmat qiladi.

Detektiv janrda makonning badiiy-estetik vazifalari bir necha jihatdan namoyon bo‘ladi:

Syujet dramatizmi va intriga yaratish – yopiq va cheklangan makon (masalan, katta uy, mehmonxona, poyezd bo‘lagi) jinoyat sirini kuchaytiradi va o‘quvchi e’tiborini voqealarning tafsilotlariga qaratadi.

Personaj psixologiyasini aks ettirish – makon personajlar ruhiy holati bilan uyg‘unlashadi. Masalan, qorong‘i va tor yo‘laklar, tashlandiq xonalar gumondorlarning ichki hissiyotini ifodalaydi.

Ijtimoiy va tarixiy kontekstni yaratish – makon orqali muallif o‘quvchiga voqea sodir bo‘lgan davr, ijtimoiy qatlam va jamiyatning turli qatlamlari haqida ma’lumot beradi. Masalan, shahar va qishloq muhiti, boy va kambag‘al yashash joylari personajlar orasidagi tafovutlarni ko‘rsatadi.

Sir va intriga mexanizmini qo‘llab-quvvatlash – makon syujetga sirli atmosfera bag‘ishlaydi, yashirin eshiklar, yashirin yo‘laklar va maxfiy xonalar orqali jinoyatning murakkabligini oshiradi.

Shu tariqa, makon ingliz detektiv asarlarida nafaqat voqealar manzili sifatida, balki syujetni dramatiklashtirish, personajlarni badiiy ravishda ifodalash va o‘quvchida estetik taassurot uyg‘otish vositasi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Ingliz detektiv adabiyotida jinoyat sodir bo‘lgan makon syujetning dramatik va badiiy shakllanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Maktab, katta uy, mehmonxona yoki tor yo‘lak kabi makon elementlari voqealarning rivojlanishiga bevosita ta’sir qiladi va o‘quvchi e’tiborini voqea tafsilotlariga jalb qiladi.

Qotillik sodir bo‘lgan makonning roli bir necha jihatdan namoyon bo‘ladi:

Sir va intriga yaratish – yopiq yoki cheklangan makon jinoyatning yashirinligini oshiradi. Masalan, qotillik sodir bo‘lgan xona, yashirin eshiklar yoki yo‘laklar voqealarning murakkabligini oshirib, o‘quvchini tergov jarayoniga faol jalb qiladi.

Personajlar faoliyatini shakllantirish – jinoyat sodir bo‘lgan makon tergovchi, gumondor va guvohlarning harakatlarini, ularning muloqotini va qaror qabul qilish jarayonini belgilaydi. Shu orqali syujet rivoji mantiqiy va dramatik tarzda quriladi.

Psixologik ta’sir yaratish – qorong‘i, tor yoki tashlandiq makon personajlarning ichki ruhiy holatini aks ettiradi va voqealarga dramatik rang beradi. Bu o‘quvchida qo‘rqish, shubha yoki intriga hissini uyg‘otadi.

Syujetning strukturasini tartibga solish – makon voqealar ketma-ketligini tartibga soluvchi badiiy vosita sifatida ishlatiladi. Masalan, qotillik sodir bo‘lgan joydagi har bir detal tergovchi uchun dalil sifatida namoyon bo‘ladi va syujetni oldinga siljitadi. Shu tariqa, qotillik sodir bo‘lgan makon ingliz detektiv asarlarida syujetning rivojlanishi, dramatik kuchi va personajlarning ba-

diiy-ifodaviy tafakkurini shakllantirishda markaziy ahamiyatga ega vosita sifatida xizmat qiladi.

Ingliz detektiv adabiyotida yopiq makon konsepti syujetning dramatik kuchini oshirish va jinoyat sirliligini kuchaytirish uchun muhim badiiy vosita hisoblanadi. Yopiq makonlar odatda tor yo‘laklar, xonalar, mehmonxonalar, katta villalar yoki cheklangan hududlardagi boshqa joylarni o‘z ichiga oladi. Bunday makonlar o‘quvchida qotillikning “kim qildi?” savoliga javob topish jarayonida kuchli intriga yaratadi.

Yopiq makonning detektiv janrdagi funksiyalari:

Sir va intriga yaratish – cheklangan va yopiq hududlar jinoyatning yashirinligini oshiradi, gumondorlarni tor doirada ko‘rsatadi va o‘quvchida tergov jarayonini kuzatish hissini kuchaytiradi.

Syujetni strukturalash – yopiq makon voqealar ketma-ketligini tartibga soluvchi element sifatida ishlatiladi. Har bir xona, eshik yoki yashirin yo‘lak tergovchi va o‘quvchi uchun yangi dalil va iplarni taqdim etadi.

Dramatik kuchni oshirish – qahramonlarning harakatlari, yuzaga keladigan qarama-qarshiliklar va muvozanatning buzilishi yopiq makon ichida yanada keskin va dramatik ko‘rinadi.

Psixologik ta’sir – yopiq makon personajlarning ichki ruhiy holatini aks ettiradi. Masalan, tor koridorlar yoki qorong‘i xonalar shubha, qo‘rqish va izolyatsiya hissini kuchaytiradi.

Masalan, Agatha Christie romanlarida yopiq makon konsepti (And Then There Were None, Murder on the Orient Express) qotillik sirini kuchaytirish va voqealarni dramatiklashtirish uchun asosiy vosita sifatida qo‘llaniladi. Shu bilan birga, Conan Doyle hikoyalarida ham tor va cheklangan joylar Holmesning mantiqiy tahlilini ko‘rsatish va sirni ochish mexanizmi sifatida ishlatiladi.

Ingliz detektiv adabiyotida shahar va qishloq muhiti syujet va dramatik atmosfera yaratishda turlicha badiiy funksiyalarga ega. Har bir muhit personajlarning ijtimoiy mavqeini, voqealar rivojini va jinoyat sirliligini aks ettiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi. Shahar joylari, odatda, murakkab va keng hududli makon sifatida tasvirlanadi. Ko‘p qatlamli ijtimoiy hayot, gavjum ko‘chalar, turli kasblar va tabaqalarning mavjudligi shahar makonida jinoyatning yashirinligini oshiradi. Shahar detektiv asarlarida voqealar tezkor va serharakat tarzda rivojlanadi, gumondorlar soni ko‘p va sirni ochish mexanizmi murakkab bo‘ladi. Masalan, Conan Doyle’ning London manzaralari Sherlock Holmes hikoyalarida syujetning murakkab intrigasini yaratishda muhim rol o‘ynaydi. Qishloq muhitida esa voqealar nisbatan tor va yopiq hududlarda rivojlanadi. Bu hududlarda ijtimoiy aloqalar yaqin, personajlar bir-birini yaxshi biladi va har bir harakat o‘quvchi tomonidan tezda kuzatiladi. Agatha Christie asarlarida qishloq joylari (Murder at the Vicarage, The Murder of Roger Ackroyd) syujetni izchil, dramatik va sirli qilish uchun mukammal fon sifatida ishlatiladi. Qishloq muhiti personajlarning psixologik holatini, yashirin sirlarini ochish mexanizmini va intriganing bosqichma-bosqich rivojlanishini ta’minlaydi.

Shunday qilib, shahar va qishloq muhitining farqli tasvirlari ingliz detektiv asarlarida voqealar dinamikasi, dramatik kuch va personajlarning badiiy portretini shakllantirishda muhim badiiy-estetik vosita sifatida xizmat qiladi.

Ingliz detektiv adabiyotida makon faqatgina voqealar sodir bo‘ladigan joy sifatida emas, balki personajlarning ichki ruhiy holatini aks ettiruvchi badiiy vosita sifatida ham xizmat qiladi. Makon tasviri orqali o‘quvchi qahramonlarning hissiy kechinmalarini, ichki qarama-qarshiliklarini va psixologik xususiyatlarini anglay oladi. Tor koridorlar, yashirin xonalar va yopiq uylar personajlarda stress, shubha va qo‘rqish hissini kuchaytiradi. Masalan, qotillik sodir bo‘lgan xonalar yoki yashirin yo‘laklar gumondorlarning ichki xavotirini va tergovchi qahramonlarning tahliliy e’tiborini ko‘rsatadi. Shu tariqa, yopiq makon dramatik kuchni oshiradi va personaj psixologiyasini yanada

jonli ifodalaydi. Boshqa tomondan, ochiq maydonlar, bog‘lar yoki keng ko‘chalar personajlarning erkinligini, tashvish yoki xavfsizlik hissini aks ettiradi. Masalan, Agatha Christie romanlarida qishloq bog‘lari va ochiq hududlar personajlarning ichki holatidagi noaniqlik va sirlarni ochish uchun fon vazifasini bajaradi. Shuningdek, makon personajlarning ijtimoiy mavqeini va ruhiy holatini ham ochib beradi. Shahar va qishloq muhiti, uylarning ichki bezaklari, xonalar tartibi va yashash sharoiti orqali muallif o‘quvchiga qahramonning xarakteri, his-tuyg‘ulari va qaror qabul qilish jarayonlarini tushuntiradi.

Shu tariqa, ingliz detektiv asarlarida makon orqali personaj psixologiyasi ochiladi, u voqealar bilan uzviy bog‘lanib, syujetning dramatik va badiiy-estetik kuchini kuchaytiradi.

Ingliz detektiv adabiyotida makon tasviri nafaqat voqealar rivojini ko‘rsatadi, balki muallifning milliy va madaniy kontekstini ham ochib beradi. Milliy-madaniy landshaftlar – ya’ni qishloq hududlari, shahar manzaralari, bog‘lar, parklar, tarixiy binolar va tabiiy landshaftlar – syujetning badiiy-estetik qismida muhim rol o‘ynaydi va o‘quvchiga ingliz jamiyatining ijtimoiy, tarixiy va madaniy xususiyatlarini anglash imkonini beradi.

Agatha Christie asarlarida qishloq hududlari, tor ko‘chalar, kafe va chiroyli bog‘lar detektiv syujetning dramatik fonini yaratadi. Qishloq makonida voqealar tor ijtimoiy muhitda sodir bo‘lib, personajlar orasidagi munosabatlar yaqinligi, ijtimoiy aloqalar va yashirin sirlar syujetni boyitadi.

Conan Doyle hikoyalarida London shahrining turli hududlari – gavjum ko‘chalar, xiyobonlar, uylar va arxitektura elementlari – jinoyatning murakkabligini, personajlar orasidagi ijtimoiy tafovutni va dramatik keskinlikni oshiradi. Shahar makoni o‘quvchiga sirli va xavfli atmosferani his qilish imkonini beradi.

Mualliflar makon orqali ingliz tarixiy va madaniy kontekstini ochib beradi. Masalan, eski manorlar, qishloq ibodatxonasi yoki viktoriya davri arxitekturasi syujetga tarixiy ohang beradi va personajlarning ijtimoiy mavqeini aks ettiradi. Shu tariqa, milliy-madaniy landshaftlar detektiv janrning badiiy va estetik kuchini kuchaytiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi. Shunday qilib, ingliz detektiv asarlarida milliy-madaniy landshaftlar nafaqat syujet fonini yaratadi, balki personajlar psixologiyasi, ijtimoiy mavqei va voqealarning dramatik kuchini ochishda muhim ahamiyatga ega.

Ingliz detektiv adabiyotida syujetning dramatik kuchi va badiiy-estetik qiymati personaj nutqi, vaqt (zamon) va makon elementlarining uyg‘un ishlashiga bog‘liq. Bu uch element o‘zaro narrativ bog‘lanish orqali voqealarni mantiqiy va dramatik tarzda rivojlantirishga xizmat qiladi. Personajlarning nutqi voqealar ketma-ketligini va vaqt strukturini aks ettiradi. Masalan, tergovchi va guvohlarning so‘zlari voqealarning o‘tmishdagi tafsilotlarini ochib beradi, shuningdek, hozirgi zamonda yuz berayotgan voqealarni tushuntiradi. Shu orqali o‘quvchi jinoyat sirini ochish jarayonida vaqtni izchil talqin qilish imkoniga ega bo‘ladi.

Personajlar nutqi makon bilan uyg‘unlashganda syujetning dramatik kuchi oshadi. Masalan, qotillik sodir bo‘lgan xonada sodir bo‘lgan suhbatlar, yashirin yo‘laklar yoki tor koridorlar orqali qahramonlarning ichki holati va shubhalari ochiladi. Nutq makon bilan uzviy bog‘lanib, voqealar sirliligini oshiradi va o‘quvchida intriga hissi uyg‘otadi. Vaqt va makon o‘zaro uyg‘unlashganda syujetning strukturasini mustahkamlaydi. Masalan, o‘tmishdagi voqealar qishloq manzaralarida yoki shahar ko‘chalarida ochiladi va hozirgi tergov jarayoni bilan uzviy bog‘lanadi. Bu bog‘lanish o‘quvchiga voqealarni mantiqan kuzatish va sirni asta-sekin ochish imkonini beradi. Shu tariqa, nutq, zamon va makonning uyg‘unligi detektiv janrda syujetning dramatik va badiiy-estetik kuchini oshiradi, personaj psixologiyasini ochadi va o‘quvchini voqealar bilan uzviy bog‘laydi. Bu uch elementning

narrativ integratsiyasi orqali muallif o‘z asarida intriga, sir va dramatik effektni samarali shakllantiradi.

Ingliz detektiv asarlarida dialoglar nafaqat personajlar o‘rtasidagi muloqot vositasi sifatida ishlatiladi, balki zamon va makon elementlarini semantik jihatdan boyituvchi badiiy vosita sifatida ham xizmat qiladi. Dialoglarda qahramonlarning nutqi orqali vaqt va makon tafsilotlari syujetga integratsiyalashadi, voqealarning dramatik va intriga jihatdan boy bo‘lishini ta’minlaydi. Dialoglarda vaqt ifodalari – so‘zlashuvlar, guvohlarning xotira va esdaliklari orqali – voqealar ketma-ketligini belgilaydi. Masalan, gumondorlar o‘tmishdagi voqealarni eslab so‘zlayotganda, o‘quvchi jinoyatning sodir bo‘lgan vaqtini mantiqan tiklashga jalb qilinadi. Shu bilan birga, hozirgi zamondagi tergov jarayoni va personajlar harakatlari dialog orqali dramatik tarzda ochiladi. Dialoglarda makon tasvirlari ham voqealar kontekstini ochib beradi. Personajlar joylashuvi, yashirin xonalar, yo‘laklar, bog‘lar yoki shahar ko‘chalari haqida berilgan izohlar syujetga atmosferik rang beradi. Masalan, qotillik sodir bo‘lgan xona yoki yopiq koridor haqida aytilgan har bir tafsilot o‘quvchi uchun dramatik kutilmaganlikni oshiradi va personajlarning ichki psixologiyasini yoritadi. Dialoglar orqali vaqt va makon o‘zaro uyg‘unlashadi: o‘tmishdagi voqea makon orqali tasvirlanadi va hozirgi tergov jarayoni bilan bog‘lanadi. Shu tarzda, o‘quvchi nafaqat voqealarni mantiqan kuzatadi, balki personajlar nutqi va makon tavsif orqali intriga va dramatik kuchni his qiladi. Shu tariqa, ingliz detektiv asarlarida dialoglarda vaqt va makonning semantik yuklanishi syujetning dramatik va badiiy-estetik kuchini oshiradi, personajlar psixologiyasini boyitadi va o‘quvchini voqealar bilan faol bog‘laydi.

Ingliz detektiv adabiyotida personaj nutqi, zamon va makon uchligi syujetning sirli va intriga jihatdan boy muhitini yaratishda asosiy badiiy vosita sifatida ishlatiladi. Bu uch elementning uyg‘unligi o‘quvchida sirni anglash va tergov jarayonini kuzatish hissini kuchaytiradi. Personajlarning so‘zlari, suhbatlari va o‘ylari sirli muhitni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Qahramonlarning dialoglarida yashirin ma’lumotlar, noaniq dalillar va qarama-qarshi ko‘rsatmalar sirni oshiradi. Shu bilan birga, nutq orqali o‘quvchi personajlarning ichki psixologiyasini anglab, ularning niyatlarini bashorat qilishga urinadi. Vaqtning segmentlanishi – o‘tmish, hozirgi va kelajak – sirli muhitni yanada kuchaytiradi. O‘quvchi o‘tmishdagi voqealarni hozirgi tergov jarayoni bilan bog‘lab, sirni asta-sekin ochishga jalb qilinadi. Vaqtning noaniqligi va qarama-qarshi guvoh ko‘rsatmalari intriganing dramatik kuchini oshiradi. Makon, ayniqsa tor yoki yopiq joylar, tashlandiq hududlar, qorong‘i xonalar va shahar yoki qishloq manzaralari, voqealarga sirli va xavfli rang bag‘ishlaydi. Makon tasviri personajlar psixologiyasi bilan uyg‘unlashganda, sirli muhit yanada jonli va hissiy ta’sirli bo‘ladi.

Shunday qilib, ingliz detektiv asarlarida personaj nutqi, zamon va makonning uyg‘un ishlashi syujetni sirli va dramatik qilish, o‘quvchini tergov jarayoniga faol jalb qilish va intriganing badiiy-estetik kuchini oshirish imkonini beradi.

Ingliz detektiv adabiyotida personaj nutqi, zamon va makonning badiiy uyg‘unligini chuqur tushunish uchun mualliflarning klassik asarlaridan olingan misollar samarali vosita hisoblanadi. Ushbu uch elementning o‘zaro integratsiyasi syujetni dramatik va intriga jihatdan boyitadi hamda janrning o‘ziga xos estetikasini shakllantiradi.

Sherlock Holmes hikoyalarida (masalan, A Study in Scarlet yoki The Hound of the Baskervilles) personaj nutqi orqali tergovchi qahramonning mantiqiy fikrlash jarayoni ochib beriladi. Vaqt elementi – tergovning ketma-ketligi va jinoyat sodir bo‘lgan aniq vaqt – syujetning izchilligini ta’minlaydi. Makon esa – London ko‘chalari, yopiq xonalar yoki Baskerville mo‘‘jizaviy mintaqalari – dramatik sirni yaratishda muhim badiiy vosita sifatida ishlatiladi. Shu tarzda, uch ele-

mentning uyg‘unligi o‘quvchiga jinoyat sirini mantiqan yechish imkonini beradi.

Christie romanlarida (And Then There Were None, Murder on the Orient Express) personaj nutqi orqali turli guvohlarning qarama-qarshi ko‘rsatmalari va sirli ma’lumotlar ochiladi. Vaqt elementi syujetni retroaktiv flashbacklar orqali boyitadi va o‘quvchida intriga hosil qiladi. Makon – tor qishloq uylari, poyezd vagonlari yoki mehmonxona xonalari – sirni yanada kuchaytiradi va dramatik atmosferani yaratadi. Bu misolda uch element o‘zaro uyg‘unlashib, sirli muhit va janrning estetik rangini ta’minlaydi.

Ushbu misollar orqali ko‘rinib turibdiki, nutq, zamon va makonning uyg‘un ishlashi detektiv janrda:

syujetni izchil va mantiqan rivojlantirish,

sirli muhitni yaratish,

personaj psixologiyasini ochish,

dramatik va estetik effektni kuchaytirish imkonini beradi.

Shu tarzda, klassik ingliz detektiv asarlaridagi uch elementning badiiy uyg‘unligi nafaqat syujetning murakkabligini oshiradi, balki o‘quvchida janrning intriga va estetik qadrini chuqurroq anglashga yordam beradi.

Xulosa

Ushbu maqolada ingliz detektiv adabiyotida personaj nutqi, zamon va makonning badiiy uyg‘unligi va syujetni shakllantirishdagi roli batafsil tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy xulosalarni beradi:

Personajlarning nutqi syujetning dramatik ritmini belgilaydi, qahramon psixologiyasini ochib beradi va o‘quvchida intriga hissini uyg‘otadi. Nutqning stilistik xususiyatlari – dialekt, jargon, arxaizm va zamonaviy so‘zlarning ishlatilishi – janrning badiiy rangini oshiradi va personajlarni yanada jonli ifodalaydi.

Vaqtning segmentlanishi (o‘tmish, hozirgi, kelajak) syujetni mantiqan rivojlantirish va sirni asta-sekin ochish imkonini beradi. Makon tasviri esa voqealarga dramatik va sirli rang bag‘ishlaydi, personajlar psixologiyasini aks ettiradi hamda o‘quvchida voqealar bilan vizual va hissiy bog‘lanish hosil qiladi.

Uch elementning uyg‘unligi syujetni dramatik, sirli va estetik jihatdan boyitadi. Bu integratsiya orqali o‘quvchi personajlar psixologiyasini anglaydi, voqealar ketmaketligini mantiqan kuzatadi va janrning sirli-estetik atmosferasini his qiladi.

Tadqiqot natijalari ingliz detektiv adabiyoti tahlilida yangi yondashuvni belgilaydi va badiiy tahlil metodlarini rivojlantirishga hissa qo‘shadi. Amaliy jihatdan, o‘quv materiallari, adabiyot darsliklari va adabiy tanqid ishlarida personaj nutqi, zamon va makonning badiiy uyg‘unligini tahlil qilish imkonini beradi.

Kelgusida ushbu tadqiqot natijalarini boshqa adabiy janrlar (masalan, fantastika, roman, drama) yoki boshqa milliy adabiyotlar bilan qiyosiy tahlil qilish orqali kengaytirish mumkin. Shu tarzda, personaj nutqi, zamon va makon uchligining badiiy funksiyalari va janr estetikasi haqida yanada chuqur ilmiy bilimlar hosil qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Analysis of Agatha Christie's Novels [Elektron resurs] // Literariness. – 2019. – URL: https://literariness.org/2019/06/07/analysis-of-agatha-christies-novels/ (so‘nggi kirish: 25.09.2025).

2. Analysis of Sir Arthur Conan Doyle's Stories [Elektron resurs] // Literariness. – 2020. – URL: https://literariness.org/2020/04/21/analysis-of-sir-arthur-conan-doyles-stories/ (so‘nggi kirish: 25.09.2025).

3. Chesterton On Detective Fiction [Elektron resurs] // DBU. – URL: https://www.dbu.edu/mitchell/chesterton-resources/chesterton-on-detective-fiction.html (so‘nggi kirish: 25.09.2025).

4. Doing Hard Time: Narrative Order in Detective Fiction [Elektron resurs] // JSTOR. – URL: https://www.jstor.org/stable/10.5325/style.55.2.0190 (so‘nggi kirish: 25.09.2025).

5. Pragmatic and Stylistic Features of Detective Characters' Speech [Elektron resurs] // Scientific Journal. – URL: https://scientific-jl.com/uuc/article/view/26639

(so‘nggi kirish: 25.09.2025).

6. Spatial Representation in Three Detective Fiction Subgenres [Elektron resurs] // Concentric Literature. – URL: https://www.concentric-literature.url.tw/issues/Contested_Modernity_Place_-Space_and_Culture/5.pdf (so‘nggi kirish: 25.09.2025).

7. Narrative Technique in English Detective Fiction [Elektron resurs] // UniPub Graz. – URL: https://unipub.uni-graz.at/obvugrhs/content/titleinfo/1916990/full.pdf (so‘nggi kirish: 25.09.2025).

8. Discourse Stylistics and Detective Fiction: A Case Study [Elektron resurs] // Aston Publications. – URL: https://publications.aston.ac.uk/id/eprint/38155/1/Teaching_the_The_Poetics_-of_Detective_Fiction2.pdf (so‘nggi kirish: 25.09.2025).

9. The Golden Age of Detective Fiction & Agatha Christie's 'And Then There Were None' [Elektron resurs] // BookBrowse. – URL: https://www.bookbrowse.com/mag/btb/index.cfm/book_number/4936/and-then-there-were-none (so‘nggi kirish: 25.09.2025).

10. The Art of Deduction: The Enduring Impact of Sherlock Holmes on the Mystery Genre [Elektron resurs] // Gilliam Writers Group. – URL: https://www.gilliamwritersgroup.com/blog/the-art-of-deduction-the-enduring-impact-of-sherlock-holmes-on-the-mystery-genre (so‘nggi kirish: 25.09.2025).